

KRITICKÉ LÍSTKY

zpravodaj pro přátele
Kritického myšlení

listopad 2017

11

Vydalo Kritické myšlení, z. s.

INSPIRACE DO VÝUKY

Co má váhu?

Jak hluboké je moře

Havraní sněm

DO KNIHOVNY

Júsufzajová a McCormicková:

Já jsem Malála

Lindo: Chudák Manolito

MacDonald: Rošťák Bertík: Krrrk!

Šašek: To je Austrálie

Milí čtenáři,

nabízíme vám další číslo *Kritických lístků* a doufáme, že si najdete chvílku na jejich přečtení. I tentokrát jsme dali rádi prostor k publikaci účastníkům našich kurzů, zkušeným i začínajícím učitelům, kteří se snaží rozvíjet kritické myšlení a čtenářskou gramotnost svých žáků. První lekce, kterou sepsala Tereza Lálová, je upřímnou výpovědí paní učitelky, která k postupům *RWCT* přistupuje s velkou originalitou a nachází uspokojení v tom, že pozoruje své žáky a jejich úspěchy. Její lekce je skvělou ukázkou propracovaného plánu, který směřoval k jasným cílům, propojil vícero předmětů a ukázal dětem svět v souvislostech. V druhé a třetí lekci najdete ukázky práce s poetickým beletristickým textem. Kateřina Roháňová je učitelkou českého jazyka v rumunském Banátu a četla s žáky Klímovu povídku *Jak hluboké je moře*. Vítězslava Tejkalová z písecké waldorfské školy pracovala s textem Františka Nepila.

Kamila Bergmannová si tentokrát přečetla knihy značně různorodé. Koho zajímá její názor na Šaškovu klasiku *To je Austrálie* nebo na autobiografickou knihu *Já jsem Malála*, jistě zaruluje na konec *Kritických lístků*, kde najde recenze i na další dětské knihy.

Příjemné čtení a veselé Vánoce vám přeje
Katka Šafránková

Co má váhu?

Tereza Lálová,
ZŠ Květnového
vítězství v Praze 4

V létě jsem nastoupila na nové místo v jedné sídlištní škole. Učím ve 4. ročníku. Odhaduji, že v předchozích letech se děti nesetkaly s metodami kritického myšlení. Na začátku školního roku jsem na tom nebyla o mnoho lépe. V průběhu studií a praxe jsem se s *KM* setkávala spíše nárazově. Často jsem nevědomky broukala okolo, pár metod jsem přijala za vlastní. Doposud má setkání s *KM* odrazovala se jím nadále zabývat. Přesto jsem přijala nabídku absolvovat kurz. Očekávala jsem, že si zde potvrdím svůj názor, že jde pouze o slovíčkaření, pojmenovávání úplně běžných procesů výuky.

Nadšení se nedostavilo hned, zpočátku jsme opravdu pracovali s metodami, které ve výuce využívám, jen jsem je nedokázala pojmenovat – *volné psaní, pětilístek, I.N.S.E.R.T.* apod. Nechápal jsem, proč by děti měly znát název a principy dané metody, nejsem to já, učitelka, kdo je má napínat a překvapovat, co se stane dál? Neoslabí jejich motivaci, když budou vědět, co se bude dít?

Pak ovšem v kurzu přicházely nové metody práce s textem. Výborně, nápady, jak zpestřit

hodinu. Při dějepisu jsem rovnou zařadila čtení s *tabulkou předpovědí*. A ouha, žáci nevědí, co tam psát, vždyť je to tak jasné! Když jsem překonala zklamání z nepodařené hodiny, uvědomila jsem si, že děti nedokážou argumentovat, vyjadřovat své myšlenky, třídit je, směřovat k splnění zadání. V tu chvíli mi začal docházet celý smysl kurzu. Ta potřeba opakování a návaznosti, systematické práce krok za krokem.

Zpomalila jsem a začala plánovat další lekci.

Text *Co má váhu?* z knihy Lilly Eisenschimlové *Co svět neviděl* jsem zvolila jako vhodný materiál pro navázání na téma měření látek. Lekce plynule navazovala na hodinu matematiky, kde jsme se se žáky zabírali převáděním jednotek hmotnosti.

Předmět: Člověk a jeho svět

Třída: 4.

Klíčové pojmy

Předdeslala jsem dětem, že se budeme dále zabývat váhou. V textu, který jsem si pro žáky připravila, se objevuje pět klíčových pojmů: *obilí, slovo, polámaná noha, křečci, váha*.

Slova jsem záměrně nenechala v pořadí, ve kterém se v příběhu vyskytují. Samostatným úkolem dětí bylo napsat, o čem asi příběh pojednává s využitím daných klíčových pojmů.

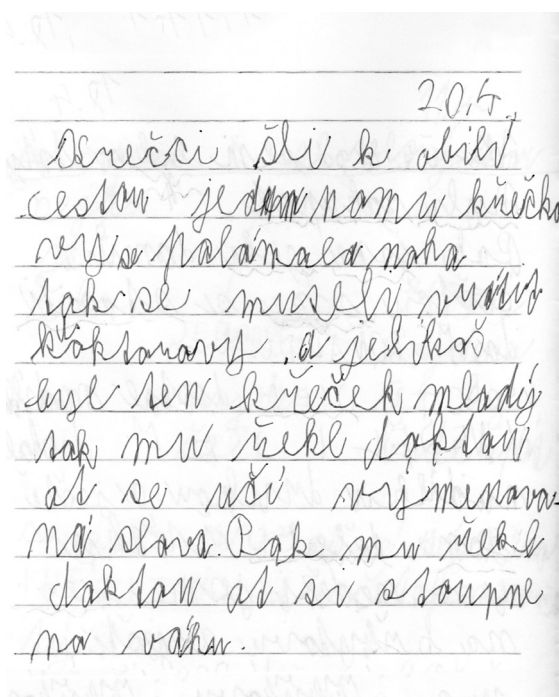
Čas: 10 min.

Vzájemné sdílení příběhů ve dvojicích

Děti si ve dvojicích vzájemně přečetly své příběhy. Předem byl určen čas 5 minut. Bylo vidět, že se těší, jak se pobaví, na práci se vrhly okamžitě. Sledovala jsem nadšené výrazy, mnohé svůj příběh kamarádovi ještě vysvětlovaly.

Poté dostaly děti možnost vyjádřit se, zda je spolužákův příběh výrazně zaujal a čím. (Ze zkušenosti s touto třídou vím, že nabídnu-li dětem, aby nám svůj příběh přečetly, bude mít zájem celá třída. Ale vlastní příběh nebyl stěžejní částí hodiny. Takto se zapojila zhruba polovina dětí, což nám umožnilo pokročit dál.)

Čas: 10 min.

Čtení s tabulkou předpovědí

Text *Co má váhu?* byl rozdělen na pět částí, po každé části jsme všichni společně pracovali s tabulkou předpovědí. Tuto metodu jsme (já i žáci) zkoušeli podruhé. Při prvním pokusu děti pracovaly ve dvojicích. Ve výsledných pracích často „znehodnocovaly“ samotnou práci rádobou vtipnými poznámkami. Největším problémem bylo napsat zdůvodnění, *proč* si myslí, že se to stane. Proto jsem v této hodině zvolila samostatnou práci s tabulkou předpovědí. Současně jsem se zaměřila na přehlednější vysvětlení, co do tabulky vpisovat. Dávala jsem příklad: Kdybych si v textu přečetla, že se na obloze objevily černé mraky, mohla bych si myslet, že v další části textu bude pršet. Do druhé části tabulky bych vepsala: *protože se na obloze objevily černé mraky*.

V průběhu každé pauzy pro práci s tabulkou předpovědí jsem děti obcházela a společně s nimi uvažovala, zda argumentují podle textu.

Na papíru s tabulkou předpovědí byl nakreslen drobný symbol, podle kterého byly děti později děleny do dvojic.

Čas: 35 min.

Váhy – Vennův diagram

Nejprve se děti rozdělily do dvojic. Každé si hledalo partnera se stejným symbolem v tabulce předpovědí.

Z textu vyplývá, že „slovo může mít větší váhu než stádo slonů“. Všichni společně jsme se zamýšleli, kdy je tedy slovo lehké a kdy těžké. Děti začaly pomalu sdělovat své dojmy. Když jsem se ujistila, že rozumí smyslu sousloví, rozdala jsem do dvojic záznamový list, na kterém byly nakresleny nakloněné váhy. Strana, kde je váha níže, byla pro zaznamenávání názorů, kdy je slovo těžké. Na opačnou stranu děti vpisovaly, kdy je slovo lehké.

Zpočátku měly děti tendenci vypisovat jednotlivá slova. Postupně zjistily, že bude smysluplnější ta slova popsát.

Čas: 15 min.

CO BUDE?	PROČ?	CO BYLO?
Že se pohádají a rovnou se vrátí	přivodím k tomu řádku	šli na návštěvu a na to vrátili 50 hodin
Váha svou oběd a bude děla něco jiného	několikrát v mlčelobě	prošela slona medvěda
Odešel o přestávce	protože navštívil	Bídlu na návštěvu slova
Ručníce rávil slova	Protože slova, je něco jako	Vrátila se s vážením

Společné sdílení na tabuli, formulování, diskuse

Na tabuli jsem nakreslila velké váhy, do kterých jsme postupně všichni společně vpisovali návrhy dvojic. Nejisté výrazy jsme se snažili formulovat.

Čas: 20 min.

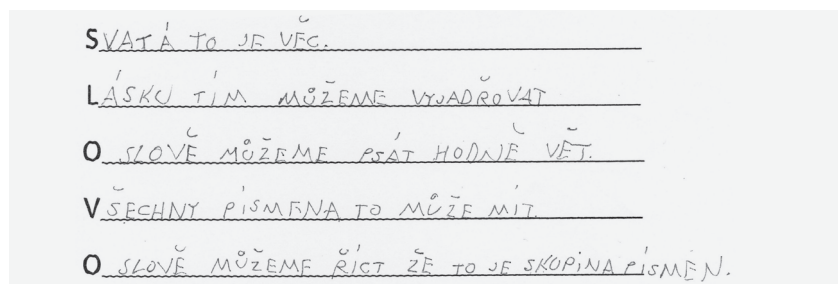
Občas jsem měla pocit, jako by žáci svým popisem představy skoro malovali. Došli jsme k myšlence, že když vypustím sprosté slovo nebo urážku, jde o lehké slovo, ale než doletí k uším adresáta, ztěžkne.

Akrostich

Závěrem děti dostaly předepsaná písmena a linky pro tvorbu akrostichu. Počátečními písmeny se stalo S-L-O-V-O.

Čas: 20 min.

Sdílení v kruhu

Na závěr měly děti možnost svůj akrostich sdílet v kruhu. Četly pouze děti, které chtěly, asi čtvrtina dětí chtěla svou práci pouze odevzdat.

Z celého bloku jsem měla příjemný pocit. První úspěch s metodami KM? Tabulka předpovědí žáky bavila, oni to zvládli! Podobné hodiny mi připadají smysluplnější než učit se vyjmenovat všechny Lucemburky. Opět mám radost z učení, která mě motivuje připravit si další podněty. Že bych metody KM brala příliš na lehkou váhu? Nezasloužily by si vážnější průzkum?

[Zdroj: EISENSCHIMLOVÁ, Lilly. *Co svět neviděl*. Ilustroval Jiří Jaroslav JANEČEK. Praha: Mladá fronta, 2002. Jednorozec. ISBN 80-204-0943-2.]

Jak hluboké je moře

Kateřina Rohálová,
učitelka českého
jazyka v krajské
škole v rumunském
Banátu

Je krásné říjnové odpoledne a já scházím točitými schody do knihovny doufajíc, že tam najdu nějakou inspiraci pro zítřejší hodinu literatury v základní škole pro krajany v rumunském Banátu. S dětmi se znám poměrně krátce a ještě nedokážu zcela odhadnout jejich jazykovou úroveň, a co by je tak mohlo zaujmout, čím bych je ke čtení přilákala...

A najednou to mám. Držím v rukou knihu *Uzel pohádek*, ve které objevím kapitolu z mé snad nejoblíbenější knihy Ivana Klímy *Jak daleko je slunce*. Kapitola má název *Jak hluboké je moře*.

Až se mi radostí rozbuší srdce, když se začtu do známého poetického textu o putování vody. To chytne i ty největší drsnáky. Teď už jen hodinu nějak zajímavě připravit.

EVOKACE

Jako první kontakt s tématem dnešní hodiny jsem zvolila metodu *volného psaní*. Na tabuli jsem napsala slovo *voda* a nechala děti, ať o vodě chvíli přemýšlejí. Snažila jsem se v nich vyvolat pocity, které mají s vodou spojeny (jaká voda je, k čemu ji potřebujeme...), jakož i jejich konkrétní zážitky s vodou, ať už příjemné, či nepříjemné. Vysvětlila jsem jim podstatu

této metody a vyzvala je k psaní. Zprvu byly rozpačité, a ne všechny vydržely psát celé dvě minuty. Výsledky *volného psaní* jsme si všichni společně přečetli.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Po správném navození „vodní“ atmosféry ve třídě jsme přešli k tomu, kde všude se s vodou můžeme setkat. Zeptala jsem se žáků, zda již někdy byli u moře nebo o moři zhlédli nějaký zajímavý pořad, a chvíli jsme si o mořském světě vyprávěli. Společně jsme moři přiřazovali přívlastky. *Jaké je? Slané, nekonečné, rozbourané, teplé...*

Plynule jsme přešli k řízenému čtení povídky Ivana Klímy *Jak hluboké je moře*.

Příběh jsme četli společně nahlas a zastavovali se u slov, kterým děti nerozuměly. Text je zajímavý tím, že jsou zde vodě přiřazeny některé lidské vlastnosti, a my jsme je společně se žáky vyhledávali (*voda polehává, povídá si s racky, přemýšlí, touží...*).

Příběh jsme dočetli k místu, kdy se voda rozhoduje, zda se má vydat do hlubin, nebo poslechnout ryby, které ji varují před nebezpečím, a zůstat raději v bezpečí, doma na hladině.

Nechtěj to, varují ji ryby, nezkoušej dostat se do hlubiny. Nahoře je ti dobře, vyhříváš se na slunci, povaluješ se pod nebem, v noci se můžeš dívat na hvězdy. Tam dole nic není, tam kraluje Studený proud, voda tam je tmavá a chladná a nikdy by ses už nedostala zpět na světlo.

Zde jsem čtení přerušila a poprosila děti, aby zavzpomínaly, kdy ony stály před podobným těžkým rozhodnutím. Na jednu stranu věděly, že je něco nebezpečné a jejich kamarádi a rodiče je od toho odrazovali, na druhou stranu touha vyzkoušet to byla silnější. Na tvářích dětí se postupně objevovaly úsměvy a potom začaly vyprávět.

Poté jsme se všichni vrátili zpět k rozečtenému textu a diskutovali o tom, jak se nakonec rozhodne voda. S velkou nedočkavostí jsme se opět ponořili do čtení. Žáci porovnávali své odhady s tím, jak příběh vody pokračoval.

Společně jsme tedy četli dále o tom, jak voda míří do hlubin a je úplně prostoupená chladem, ale zvědavost a odhodlání u ní stále vítězí a chce se dostat až na mořské dno... Ale také o tom, jak vzpomíná na vše, co opustila.

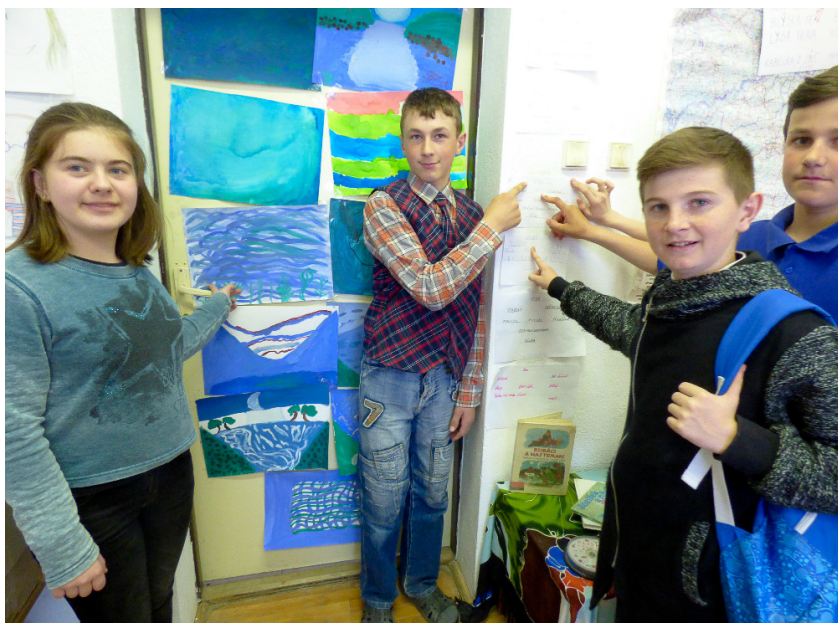
Opět jsem čtení přerušila a vyzvala žáky, ať si ve dvojicích sdělí, na co by oni vzpomínali, kdyby se rozhodli vydat se třeba do jiné země. Kdo nebo co by jim asi nejvíce chybělo? Někteří se o své pocity podělili s celou třídou (*máma, táta, naše stavení, celá vesnice, můj děda, pes*).

Následovaly otázky k zamyšlení: *Byl by to, co vám chybí, pro vás dostatečný důvod, proč se vrátit? A myslíte, že to dá potřebnou sílu „vrátit se“ také vodě? Myslíte, že by v hlubinách mohla být šťastná, nebo jí bude stále chybět to, na co je zvyklá?*

Společně jsme dočetli první část příběhu, kdy se vodě po namáhavé cestě přece jen podaří dostat zpět na hladinu ozářenou sluncem a vyčerpaná odpočívá.

Chtěla by si odpočinout, ale je tak vystrašená, tak se bojí, že by mohla zas klesat ke dnu, že prchá vzhůru dál, a pak se tedy vyhoupne na hladinu, právě včas, aby spatřila, jak vychází slunce.

V této části jsem vyzvala děti, aby se pokusily vžít se do unavené vody, pohodlně se opřely o lavici nebo o židli a na chvíli zavřely oči. Do ticha, které zavládlo ve třídě, jsem jim

položila otázku. *Co myslíte, bude teď voda už spokojená, že je doma, nebo bude mít ještě chuť na nějaké cestování?*

Většina dětí se shodla na tom, že voda bude určitě ráda, že je doma a někam vyrazit ji ani nenapadne. Jeden nebo dva žáci tvrdili, že se voda opět někam vydá, protože se jí cestování zalíbilo.

Pokračovali jsme čtením druhé části povídky. Hned na začátku byli žáci překvapeni. Voda zapomněla na strach a stýská se jí po dobrodružství, které s sebou cestování přináší. Touží vidět to, co ještě nikdy nespatriila.

Už viděla mořské dno, ale nikdy nespatriila zem, neviděla hory, ani jednu řeku, nespatriila ani zvíře, ani člověka, jenom ryby zná a racky.

Tentokrát již na mou otázku, zda se voda opět vydá na nějakou dobrodružnou cestu, odpověděli všichni žáci *ano*.

Opět jsme četli, jak se voda bojí, jak uvažuje o tom, co jí řekla vlna a co ji na zemi čeká... Ale tak, jak jsme předpokládali, jednoho dne u vody zvítězí zvědavost a touha nad bezpečím domova, a vydá se s jinými kapkami na dlouhou pouť, ze které již není cesty zpět.

Náhle je příběh o putování vody přerušen a spisovatel nás zavede do malé vesničky, kde žijí obyčejní lidé, kteří mají jen své chalupy a svá políčka a říčku, která v důsledku sucha vysychá. A všichni mají nejen velikou žízeň, ale i strach z toho, co bude...

Vrátila jsem se se žáky na začátek dnešní hodiny, kdy jsme si povídali o významu vody, a společně jsme si představili, co by se asi stalo, kdyby i u nás vyschl potok, studny a celé léto by nepršelo.

Zdejší děti jsou hodně propojeny s přírodou a aktivně se účastní každodenního života ve svých rodinách, kde mají své stálé povinnosti. První, na co myslely, bylo, jaký dopad by to

mělo na lidi, na zvířata, na přírodu a na úrodu, a kdyby nebyly brambory a „kokorice“, co by všichni jedli...

Poprosila jsem žáky, aby jen zavřeli oči, naslouchali a nahlas jsem jim dočetla příběh s tak silným závěrem.

A děti ve vesničce vybíhají před domky a otevřenými ústy lapají kapky vody a osli a koně běží k vyschlé říčce, kterou už stékají první stružky vody, a pijí a pijí a pijí vodu od Černého útesu, která pro ně znamená život.

Po dočtení textu ve třídě zavládlo ticho a zůstali jsme na okamžik jen se svými myšlenkami.

REFLEXE

Po chvíli nás však atmosféra ve třídě přímo vyzývala k tomu užít si vodu ještě jinak. Každý si maloval tu „svou“ vodu, jak chtěl, jak to cítil... K tomu nám tichounce hrála *Vltava* od Bedřicha Smetany.

Posledním úkolem a jakýmsi rozloučením se s vodou byl *pětílístek*.

Se říká že voda je život.
Když na malé straně je spádly stran
ho přemě, ale se stane že i odnese, když se někdo
utopí...
U vody najdeme blud, i mör.
Voda, možná prosila hodně, mo hodně paměť o boj
možná, o lidi plav i pili.
Voda, pod měsícem namínilo lasko. ♡

VODA

TEPLA ZVĚDAVA

PUTUJE PTA SE ZBIHA SE

VODA JE OLVAŽENA.

SLVNICE

Výsledné *pětilístky* jsme si postupně nahlas přečetli bez jakéhokoli dalšího komentáře.

Děti se mnou pracovaly jakožto s téměř novou paní učitelkou a se zcela novými metodami. Přesto však úkoly, které jsem pro ně připravila, hravě zvládly, živě se zapojovaly do diskuse

a myslím, že jsme si to všichni užili. Vzpomínkou na tuto hodinu jsou krásné výkresy a *pětilístky*, které nám visí ve třídě.

[Zdroj: KLÍMA, Ivan. *Jak daleko je slunce*. Ilustrovala Hana KLÍMOVÁ-PAVLÁTOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-985-9.]

Havraní sněm

Třída: 3.

Cíle:

Žáci umí argumentovat.

Žáci se seznámí s knihou Františka Nepila *Zobáček mi namalujte červeně*.

Žáci se naučí pracovat metodou *T-graf*.

Žáci umí popsat typické znaky zimy.

Brainstorming ve skupině

Učitel vyzve žáky, aby se pokusili popsat, jak vypadá zimní krajina. Mohou popsat místo, které dobře znají, nebo krajinu, o které četli. Možná je napadne něco, o čem si myslí, že do zimní krajiny patří, ale zatím to neviděli.

Pokud to nikdo nezmíní, učitel položí následující otázky:

Myslíte si, že do zimní krajiny patří havran?
Viděl někdo z vás havrana? Četl někdo něco o havranovi? Jaké má asi vlastnosti? Myslíte si, že je havran chytrý?

Vizualizace ve skupinách

Učitel požádá žáky, zda by se pokusili ve skupinách nakreslit zimní krajinu s havrany.

Četba

Dvanáctý havraní sněm se konává, když je krajina pod sněhem. V prosinci. Prvních jedenáct sněmů bývá od října do listopadu. V říjnu a listopadu se havrani slétávají a usnášejí se, jak s tím sněhem zatočí. Jak zatočí s celou zimou.

Nemohou se však nikdy dohodnout, jestli nechají napadnout sních anebo jestli ne.

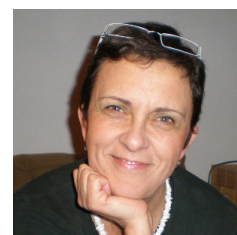
Sdílení ve dvojicích

Žáci se rozdělí do dvojic. Jeden zaujímá kladné a druhý záporné stanovisko. Svoje argumenty si nejdříve promyslí a zapisují. Po několika minutách je učitel vyzve, aby si své názory sdělili.

Sdílení ve čtveřicích

Žáci vytvoří čtveřice tak, aby dvojice zaujímala kladný názor a druhá dvojice záporný názor. Učitel rozdá žákům texty, kterými mohou podpořit svoje argumenty.

Učitel žáky upozorní, že by jedna skupina druhou mohla o svém názoru přesvědčit, a svůj závěr pak každá skupina sdělí nahlas.

Vítězslava Tejkalová,
učitelka waldorfské
základní školy
v Písku

1. skupina

Jedni havrani tvrdí, že kdyby se nepřipustilo, aby sníh vůbec napadl, bylo by to nejsnadnější. Jakmile by začalo svítit sluníčko, ohřálo by zemi a začala by se zelenat tráva. Rostla by rychle, protože by ji sníh nestudil. A jakmile se začne zelenat tráva, je jaro za dveřmi. Zima by přišla úplně ke zrušení.

2. skupina

Druzí havrani jsou však spíš pro to, nechat sníh napadnout. Bývají ho plná oblaka, a dokud se nevysněží, nemůže sluníčko kvůli nim ani vysvitnout. Když prý napadá všechen sníh na zem, je po oblacích. Vyjasní se a slunce může hřát. Pak by se sníh už jenom sklídl, a jakmile by bylo po sněhu, mohlo by začít jaro. A sklídit by šel rychle, kdyby na to šli všichni havrani. Havranů je přece k nespočítání – jen kdyby se žádný neulejval!

Po několika minutách se učitel jednotlivých skupin zeptá, jestli jedna skupina přesvědčila druhou a na čem se dohodly. Názory zapisuje na tabuli.

Četba

Takhle se havrani prou na sněmech po celý říjen a listopad. Pak přijde prosinec a napadne sníh. Napadne a leží. A havrani začnou sněmovat nanovo.

T-graf (návrat k zápisu na tabuli)

Učitel položí otázky: *Co jsme se dozvěděli? Zabránili havrani sněhové nadílce? Bylo by to možné?*

Předvídání

Dozvěděli jsme se, že se začali znovu dohadovat. O čem by to asi mohlo být? Proč?

Četba

Usadí se v koruně topolů či dubů a začnou se dohadovat, z které strany s tím sklízením sněhu začít. Jestli spíš v polích, nebo v lukách. Anebo u lesa, či u řeky. Zda ho sklízet spíš do kopce, nebo z kopce. Jestli začít všichni na jednom místě, nebo každý na svém. A zda začít hned.

Občas se totiž všichni zvednou a letí se podívat do oblak, jestli je nahoře ještě nějaký sníh. Aby nezačali se sklízením a nenapadl jim nový. To by bylo lepší začít až pak.

Tak sněmují a sněmují, a když v tom začnou být jakž takž zajedno, když v tom začínají mít jakž takž jasno, zima přejde. Slunce hřeje, sníh sejde a začne se zelenat tráva.

„Podívejte se, jaro je za dveřmi!“ říkají si pak havrani.

„Tu zimu už můžeme klidně pustit z hlavy. Ale napřesrok s ní zatočíme jaksepatří! Vždyť už jsme v tom jakž takž zajedno, a hlavně – máme v tom jakž takž jasno!“

Pracovní list

Každý žák napíše, jestli je, nebo není zima jeho oblíbeným ročním obdobím, na předepsaný pracovní list, a proč. Co se mu na zimě líbí nebo na ní nemá rád.

Reflexe lekce

Lekci jsem zrealizovala v době, kdy bylo poměrně dost sněhu a blížilo se masopustní období. Ve třídě jsme se přípravou hodně zabývali. Zdobili jsme třídu a vyráběli jsme masky na nadcházející karneval. Humorný text mně proto připadal příhodný.

Na začátku brainstormingu jsem dala žákům dost prostoru na to, aby si představili „svoji“ zimní krajinu. Pomohla jsem jim výzvou, že to může být i krajina, kterou mají doma a koukají se na ni z okna. Myslím, že tato poznámka pomohla i těm, kterým se představa zpočátku nedařila. Všichni žáci popisovali krajinu z vlastní zkušenosti. Do brainstormingu se zapojili všichni. Nikdo se nezmínil o havranovi, tak jsem položila připravenou otázku, zda havran patří do zimní krajiny. Některý žák si vzpomněl, že nedaleko jejich domu havrani jsou. Někteří žáci tvrdili, že to není možné, že havrani odlétají do Afriky. Jiní jim oponovali. Závěr byl ten, že havrani nejsou vidět všude, tak jako třeba sýkorky, ale do zimní krajiny patří. Názory na vlastnosti havranů byly různé. Také o jeho chytrosti nebyli všichni přesvědčeni.

Do této debaty se ale nezapojili všichni, bylo vidět, že nad tím někteří hodně přemýšlí a naslouchají raději názorům spolužáků.

Moji žáci velmi rádi kreslí, proto se s chutí pustili do kreslení zimní krajiny s havrany. Zvolila jsem ke kresbě typické zimní barvy a malý formát papíru, aby kresby žákům trvaly 5 až 8 minut. S obrázky se pak vrátili do společného prostoru. Obrázky jsme vyrovnali jeden vedle druhého a vznikla nám velká zimní krajina s havrany.

Řekla jsem žákům, že mně to připadá, jako by se havrani slétli na svůj sněh a že jim o něm chci dnes něco přečíst. U dětí to vzbudilo velkou zvědavost. Po přečtení prvního úryvku jsem žáky požádala, aby si představili, že teď na chvíli oni budou těmi havrany. Rozlosovala jsem dvojice. Kladný a záporný postoj k zimě si už měli rozdělit mezi sebe sami. Když jsem mezi dvojicemi procházela, debaty vedly velmi živě. Žáci čerpali ze svých zkušeností; vlastně chování havranů personifikovali. Snažila jsem se sledovat, zda vyčerpali svoje argumenty. Když se žáci spojili do čtveřic, vysvětlila jsem jim úkol a rozdala texty. Text nebyl dlouhý a myslím, že ani obsahově náročný, přesto si ho někteří žáci četli několikrát. Vybírání argumentů z textu bylo náročnější než vycházet z vlastních zážitků. V této fázi se u některých vytratila spontaneita, někteří naopak získali další argument do diskuse. Měla jsem dojem, že tato část lekce neproběhla tak, jak jsem očekávala. Vzhledem k tomu, že žáci tímto způsobem pracovali poprvé, nepovažuji to za neúspěch.

Zapisování argumentů na tabuli proběhlo poměrně dobře. Mluvčí skupiny uváděli to, na čem se shodli ve skupinách. Někteří zůstávali v roli havranů, jiní mluvili za sebe. Vzhledem k tomu, že všechny argumenty se týkaly zimy, postoje jsem neopravovala. Vnímala jsem, jak je to pro žáky náročný úkol.

Po přečtení dalšího krátkého úryvku žáci předvíдали další děj ústně. Uváděli zajímavé předpovědi:

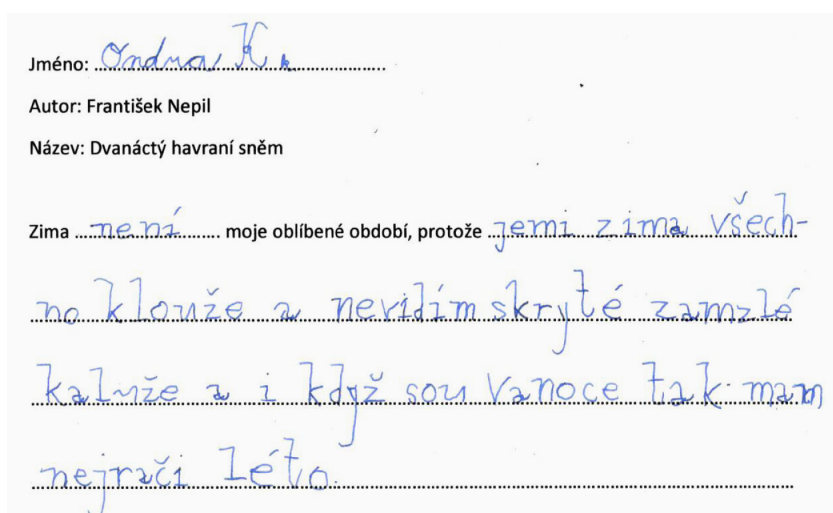
Ti havrani, co zimu nechtěli, budou předstírat, že jsou rádi.

Sněmují o jaru.

Hledají úkryt, je malý a sněmují, kdo v něm bude.

Jeden najde něco k jídlu a sněmují, jak se rozdělí.

Sněmují, kdo sních uklidí.

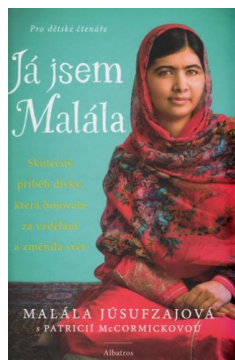
Po dočtení textu jsme se vrátili k otázce, zda jim havrani připadali chytří.

V závěrečné části jsem požádala žáky, aby do pracovních listů psali sami za sebe, aby do rolí havranů už nevstupovali. Většina žáků sice napsala, že zima není jejich oblíbeným ročním obdobím, ale v odůvodnění se spíše věnovali období oblíbenému. Jejich zápisy jsem okomentovala písemně na pracovní list. Pracovní listy jsem žákům vrátila, aby se mohli ještě jednou nad svou odpovědí zamyslet. Obhajování jiného ročního období jsem žákům nijak neopravovala. V příští práci musím ošetřit, aby se žáci zaměřili na to, co je v otázce, a neodkláněli se od tématu.

[Zdroj: NEPIL, František. *Zobáček mi namaluje červeně*. Ilustroval Ota JANEČEK. Praha: Albatros, 1983.]

Do knihovny

Malála Júsufzajová a Patricia McCormicková:
Já jsem Malála
Vydalo nakladatelství Albatros, Praha 2015

Malála má od dětství jasno o svém životním poslání. Nahrává jí i skutečnost, že ji naprosto podporuje její otec, což se v tamní kultuře spíš nevidí. Založil školu, do které chodí nejen chlapci, ale i dívky.

Na počátku jejího příběhu vypadá všechno téměř úžasně. Jediné, co možná tak trochu kazí Malálin spokojený život, je její mladší bratr, ovšem i hádání s ním popisuje s humorem. Líčení pokojného života je vystřídáno popisem plíživého vnikání neradostných dnů plných nových nepříjemných příkazů, zákazů a nařízení. Malálin otec se jim nechce podvolit a také dívky v jeho škole jsou odhodlány zachovat možnost svého dalšího vzdělávání. Malála vystupuje veřejně, a tak si na ni bojovníci za „pravdu a správný život“ počíhají a jednoho dne ji při cestě školním autobusem postřelí. Způsobí jí velká zranění, z kterých se dlouho a obtížně léčí ve Velké Británii. Popisy jednotlivých příběhů jejího života jsou velmi živé, podrobné a přímější k zamýšlení se nad stavem mezilidských a mezináboženských vztahů.

Ve svých třídách jsem se setkávala s „nečtenáři“, kterými byli většinou chlapci, ale také s „nečtenářkami“, kterými byly pubertální dívky. Nebavily je vymyšlené pohádky ani sebedobrodružnější příběhy s dívčími hrdinkami. Odhaduji však, že knihu o Malále by četly s napětím.

Příběh o holčičce, z níž především díky jejím podporujícím rodičům vyrůstala nebojácná mladá dívka, by je jistě zaujal svou autentičností a jednoduchým stylem. V knížce by se sice setkaly s několika cizokrajnými výrazy, které jsou však vysvětleny v zadní části knihy. Mohl by je překvapit a zaujmout Malálin naprosto jasný postoj ke škole – vzdělání prostě milovala. S chutí soupeřila s jinou dívkou o prvenství v testech. Byla nešťastná, když si při útěku nemohla vzít s sebou své

učebnice. Takový vztah ke škole může vypadat jako z jiné planety, když si představíme řadu svých žáků, kteří ve školním vzdělávání smysl svého života nevidí. Jenže Malála píše o škole s nadšením, které by mohlo podnítit v našich žácích alespoň pokoru vůči snadnosti, s kterou oni do školy chodit mohou – denně a bez nebezpečí, že jim někdo školu zničí (a to i přesto, že sami mnohdy vykřikují, jak by školu nechali shořet), a bez hrůzy z toho, že by je mohl cestou ze školy někdo zabít.

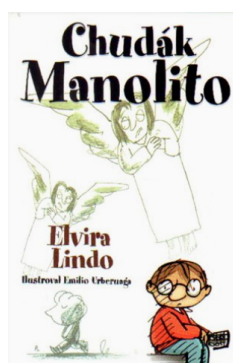
Elvira Lindo: Chudák Manolito
Vydal Dobrovský v edici Omega, Praha 2015

Při čtení této knížky jsem byla na rozpacích. Několikrát jsem si kladla otázku: Líbí se mi, nebo ji radši odložím? Říkám si, je to odlišná kultura, možná proto mi nevyhovoval ani autorčin styl, pro mne příliš odlehčený a nadnesený, ani příměry, které mi nepripadaly tak vtipné, jak by rády asi byly, ba ani vtipy, jimž jsem se nějak nedokázala usmívat.

Knížek o chlapcích mladšího školního věku psaných ich-formou je na pultech docela dost. Tato se liší tím, že příběh je od začátku do konce vyprávěn přesně tak nespisovně, jak mezi sebou děti mluví.

Jediné, co pro mne bylo zajímavé, byla informace o tom, že se ve Španělsku známkuje od nuly do desítky. Ještě víc mne však překvapuje, že žák prospěje teprve tehdy, když dostane šestku. Je pro mne totiž naprosto objektivní, že i neprospívat se může odstupňovaně. A velmi by mne zajímalo, zda se může cítit někdo líp, když neprospěje za 5, než někdo jiný, který neprospěje za 2, nebo dokonce za NULA bodů. To už je opravdu na psychiatra nebo psychologa, takže není divu, že jednomu žákovi rodiče obstarávají na prázdniny pohotovostní psychology rovnou dva.

A nakonec mě také dost zaujalo, že ve Španělsku si pro závěrečné vysvědčení na konci školního roku přichází žák s některým svým rodičem či prarodičem. Je to vlastně schůzka

ve třech. Hned mne při tom napadá, že v mnohých našich školách učitelé něco podobného také praktikují, spíše však v průběhu roku, s cílem dosáhnout změn k lepšímu. Tady, v této pro mne cizí zemi, cítím spíše potřebu učitelů zabezpečit, že žák cestou domů svoje neblahé vysvědčení nestornuje někde v kanálu. O tomto závěrečném setkání učitele s dítětem a jeho zákonným zástupcem se Manolito vyjadřuje velmi otevřeně (a já mu dávám za pravdu) takto: „...to nejhorší na tom, že tě nechaj' propadnout, je, že si musíš vyslechnout konverzaci tvý mámy s učitelkou na téma, jakej jsi osel. Řekni mi, znáš-li odpověď: Jak se má jeden tvářit, zatímco ho dvě ženský v jeho přítomnosti s radostí pomlouvaj'?“

Mohu jen doufat, že autorka napsala celý příběh s bohatou nadsázkou, takže snad nemám věřit všemu, a že i tohle bude poněkud nadnesené.

Alan MacDonald: Rošťák Bertík: Krrrk!
Vydalo nakladatelství Nava, Plzeň 2012

Toto je několikátá kniha v sérii příběhů o Bertíkovi. V každé se vyskytuje nějaký jev, který děti obvykle provádějí, ale který dospělí neradi vidí nebo slyší. Tento díl obsahuje tři povídky. První je především pro děti, které nemají rády zeleninu, a těch je docela dost. Je také o přišer-ném pravidle, které říká, že to, co nesmějí děti, úplně klidně mohou dělat dospělí. Kde je potom propagovaný partnerský přístup?! Návrat původní školní kuchařky je vykoupen tím, že se Bertíkovi jeho nápad, jímž napravuje nevídané novinky, nakonec přece jen trošku nevyplatí. Druhá povídka je o dalším Bertíkově nápadu, kterým docela neplánovaně vytrestá nena-sytnou touhu po sladkém, jíž trpí kamarádka Bertíkovy sestry. Je také o odvěkém nesouladu mezi rodičovským a dětským pohledem na pořádek v dětském pokoji. Poslední povídka je o tom, že starého psa novým kouskům nena-učíš, ani když jeho pán dostane dvojnásobné kapesné.

Bertík opravdu nemá nouzi o ďábelské nápady. Komu tyhle nestačily, může se dočíst o dalších v dílech *Spodřáyyyy!* nebo *Žízalyyy!* nebo *Blechyy!* nebo..., je jich už dost. Mohou se zalíbit mladším dětem, neboť téměř na každé stránce je výmluvná černobílá ilustrace. Textu je na stránce od osmi do maximálně dvaceti řádků a věty jsou krátké. Knižky tohoto typu

by mohly rozečíst děti, které ke knihám teprve hledají cestu. Pro starší děti a možná i dospělé čtenáře by mohly být zajímavější autorovy knihy ze série *Drazí zesnulí*.

Miroslav Šašek: To je Austrálie
Vydalo nakladatelství Baobab, Praha 2014

Kniha většího formátu, v pevné vazbě a bez přebalu se bere příjemně do rukou právě proto, že nemusíte dávat pozor, abyste neporušili přebal.

Další z nezvyklých encyklopedií o městech a státech našeho světa, jakých Miroslav Šašek sepsal vícero, je jistě míněna jako četba pro zvědavé děti, ale i dospělý čtenář se tu seznámí s novými slovy i nečekanými informacemi.

Co vlastně vybrat, aby se představil celý kontinent, byť nejmenší na naší zeměkouli? Kdy a kým byl objeven (dá se to vůbec vystopovat?), jak ho lidé rozčlenili (a ty rovné linky hranic!), jaké stavby tu postavili a které z nich jsou nějak významné (první stavba – věznice!), jakých zvláštností bychom si mohli všimnout (strom uprostřed silnice?) a samozřejmě příroda – některá velmi zvláštní zvířata, neobvyklé stromy a mimořádný přírodní útvar Uluru.

Čtenář se bude často vracet k jednoduché mapě na samém začátku knihy. Mnohé obrázky navíc přinutí čtenáře k překladu z angličtiny; jen tak si totiž mohou vychutnat humor v obrázcích skrytý.

Strany jsou očíslované, ale tam, kde obrázek zasahuje spodní roh, číslo často chybí a někdo si je rád doplní, neboť v textu se objevují hvězdičky, k nimž lze vyhledat podrobnější poučení na poslední stránce. Ale pozor – na stranách 30, 44 a 47 hvězdička v textu chybí, takže pro čtenáře lačné podrobností je dobré začít číst odzadu, od hvězdiček.

Někdo ocení, že se zeměpisná kniha obešla bez fotografií, někomu se možná právě proto líbit nebude. Někomu budou některé popisy připadat nesrozumitelné a v jiném mohou vybudit touhu uvidět Austrálii na vlastní oči.

Čtenáře jistě zaujme, že autorova praneteř Olga Černá navázala na tradici svého prastrýce a v podobném stylu vytvořila knihu *To je Praha*. Milovníci těchto hravých encyklopedií mají nádeji, že se k původním devatenácti Šaškovým dílům postupně přidají knihy o dalších významných městech a zemích.

Recenze napsala
Kamila Bergmannová